

Bugünü Sorgulayan Çağdaş İspanyol Çocuk ve Gençlik Edebiyatı

Aslı Odabaşı Kuşgöz

Geçmişten günümüze yaptığı yolculukta, tüm dünyada olduğu gibi, İspanya’da da uzun yıllar boyunca, çocuklar ve gençler kadar, onlara hitaben yazılan edebiyat da hakettiği değeri görmemişti. Yeteri kadar önemsenmemiş, küçümsenmiş ve görünmezliğe mahkum edilmişti. Acaba çocukları ve gençleri görünmez kılan kısa boyları mı, küçük elleri mi, yoksa masum bakışları mı olmuştu? Acaba bu edebiyat dalını görünmez yapan, bu eserlerde varolan yalın dil mi, kitapların renkli kapakları mı, yoksa dünyaya umut dolu bakışları mı olmuştu?

Sonra bir gün, Çocuk ve Gençlik Edebiyatıyla ilgili gözardı edilen bazı gerçekleri kabullenmenin zamanı geldi. Her zaman öğretilmesi gereken bireyler olarak kabul edilen çocuklardan ve gençlerden bir şeyler öğrenmenin de mümkün olduğu anlaşıldı. Sahip oldukları meraktan, sahip olmadıkları önyargılardan ve aralarındaki dayanışmadan feyz almak, onlara ders verme çabasında olan yetişkinin gözünden kaçmıştı.

İşlevi, öğretmekten çok, birlikte öğrenmek ve sorgulamak olan Çocuk ve Gençlik Edebiyatı, İspanya’da bugün edindiği yere gelirken farklı süreçlerden geçmiştir. Ayrı bir edebiyat dalı olarak tanımlanmadığı, kimi zaman küçümsendiği ve işlevinin sadece eğitim olarak benimsendiği dönemler artık geride kalmıştır.

Batılı toplumlarda 60'lar ekonomik ve kültürel gelişim yılları oldu. Sanayileşme sonrasında ihtiyaçların farklılaşması, toplumda çocuklara ve gençlere verilen yeri değiştirmişti. Zaman içerisinde birincil işlev olarak kabul edilen bu eğitim kaygısı yerini, temeli 60'lı yıllarda atılmaya başlanan yeni yaklaşımlara bıraktı. Günümüz eserlerinde, çelişkileriyle, zorluklarıyla, anlamsızlıklarıyla gerçek dünyayı anlatma arayışına girildi. Doğru ve yanlış arasındaki ayrımı yapmak okuyucuya bırakıldı. Çocuk, genç ve yetişkin dünyası, ayrı ayrı dünyalar olarak değil birbiri içine girmiş ortak bir dünya olarak benimsendi. İspanya'da adından son elli yıldır edebiyatın farklı bir dalı olarak bahsedilen Çocuk ve Gençlik Edebiyatı, günümüzde, fuarlar, kongreler ve ödüllerle desteklenmektedir ve dünya platformunda kendine özel bir yer edinmiştir.

Çocuk ve Gençlik Edebiyatında, İspanya'da 2000'li yıllarda görülen iki temel eğilim oldu: gerçekötesi ve gerçek. Gerçekötesi kavramını konu alan eserlerde hayalgücünde sınır tanımayan 'fantastik' kurgulara yer verildi ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle bilimkurgu ile yaratılan gelecek dünyalar konu alındı. Gerçek kavramını öne çıkaran eserlerde ise idealize edilen mutlu dünyalar yerlerini zorlukları olan gerçek dünyalara bıraktı. Daha önceleri Çocuk ve Gençlik Edebiyatı'nın yakınına dahi yaklaşamayan, hayatın zorlukları, savaşlar, hastalıklar ve çaresizlikler gibi tabu konular önem kazandı. Eserlerde, gerçeklere ve zorluklara yer verilirken, barışçı bir ortamda, kişiler arası farklılıklardan keyif alarak doğa ile uyum içerisinde bir yaşamın yolları arandı.

Günümüz İspanyol Çocuk ve Gençlik Edebiyatı eserlerinde gerçekleri yansıtan bir çok farklı kavramla karşılaşırız. Bu çalışmada, bu kavramların içerisinde çarpıcılığı ile öne çıkan üç eser incelendi. Bu eserlerden ilki, savaşı konu eden **"Bağdat Postacısı"** (**"El Cartero de Bagdad"**)¹; ikincisi, farklılıklardan doğan fikir ayrılıklarına bir çözüm önerisi niteliğinde bir eser olan **"Diğerleri (Gizli Örgüt)"** (**"Los O.T.R.O.S. (Sociedad Secreta)"**)²; üçüncü ise günümüz toplumunda kendini tüketim kültürüne kurban etmiş insanları konu alan **"Tüyle Ürpertici Korku Fabrikası"** (**"La Formidable Fábrica del Miedo"**)³ oldu.

Irak Savaşı döneminde yazılan eser **"Bağdat Postacısı"**, İspanya'da 2007 yılı **Premio Ala Delta** ödülüne layık görülmüştür. Eser, savaş gerçeğini çarpıcı bir dille anlatır. « *Herkes için günün sonuna gelebilmek bir mucizeydi: Patlamalar, silah sesleri ve şarapneller arasında kendi varlığını koruyabilmenin günlük başarısı.* » (Calveiro, 2009:10) Bağdat'ta hayat, savaşa rağmen devam ederken başkahraman Abdulwahid'in babası İbrahim, Bağdat'ın postacısı olarak görevini sürdürmek zorundaydı çünkü iletişim sağlanabildiği ve mektuplar, sahiplerine ulaşabildiği sürece umut hiç bitmeyecekti. Savaş öncesinde herkesin huzurla yaşayabildiği zamanlar artık geride kalmıştı, oysa eskiden, Karrada semtinde dayanışma ve huzur vardı. Karrada, « *İçinde hem Hristiyanları, hem Müslümanları, hem şiiileri hem de sünnileri barındıran çok renkli bir*

semttir. Kamış ve çamurdan evlerin üzerinden, turuncu gökyüzüne doğru bazı kiliselerin çan kuleleri ve camiilerin minareleri yükselirken, birbirlerine tıpkı çocukca bir oyun oynar gibi hangisinin daha yükseğe çıktığıyla ilgili kafa tutarlar. » (Calveiro, 2009:15) Savaşla beraber huzur dolu günler geride kalırken savaşın getirdiği tek şey yıkım olmuştur. Oysa çocuksu bir bakış açısıyla kiliseler ve camiiler sebep oldukları savaştan habersizdirler.

Yaşanan bu zor günlerde, artık eskide kalan mutlulukları hatırlamak ve en yakın zamanda o günlere geri dönebilme isteği herkesin ortak umududur. İbrahim ve ailesinin hayatı tamamen değişmiştir. İbrahim'in karısı Fatima, evden çıkamaz olmuş; oğulları Abdulwahid okula gidemez olmuştur. Bir de üstüne üstlük İbrahim motosikletinden düşmüş ve yaralanmıştır; alıcısına ulaşması gereken o mektubu yerine ulaştırma görevi ise Abdulwahid ve arkadaşı Ahmed'e kalmıştır.

Abdulwahid camiilerdeki bombalardan sonra en yakın arkadaşı Ahmed'i artık eskisi kadar göremez olmuştu; Ahmed'in ailesi Abdulwahid'le görüşmesine izin vermiyordu:

« – Ama neden izin vermiyorlar, baba.

– Çünkü Samarra Camiiindeki bombadan bizi suçluyorlar.

– Seni mi?, diye sordu Abdulwahid şüpheli bir tavırla, babası bir gerilla olabilir miydi?

– Hayır, sünnileri. Biz de onlardan olduğumuz için..., işte durum bu.

– O camii o kadar önemli miydi? Bağdat'ta onlardan yüzlerce var.

– Şiiler için evet, baş üstünde tuttıkları iki imam orada gömülüydü.

– Ama hepimiz Müslüman değil miyiz?

– Evet hepimiz Peygamberin öğretilerine ve kitabına inanıyoruz.

– Peki onlar dua ediyorlar mı?

– Evet, Abdulwahid.

– Peki fitre veriyorlar mı?

– Tabii, Abdulwahid.

– Peki ya oruç?

– Elbette, Abdulwahid.

– Peki Mekke'ye hacı olmak üzere gitmek gibi bir görevleri var mı?

– Evet, Abdulwahid, her iyi Müslüman gibi evet.

– O zaman bizim gibiler. Aramızda hiç bir fark göremiyorum. » (Calveiro, 2009:37)

Abdulwahid'in gözünden Ahmed ile olan arkadaşlığı her şeyden önemliydi. Bu arkadaşlığı bozmaya hiç bir şeyin gücü yetmezdi, savaşın bile. Her ne olursa olsun, o mektubu yerine beraber ulaştırmayı başaracaklardı. Bu sayede savaş bitmese de, umut devam edecekti.

Eserde, önyargısızca sorgulayabilen çocuk için ne inanç farklılıklarının ne de mezhep çatışmalarının, arkadaşlık kadar kutsal olan bir kavramın önüne geçebilecek kadar bir önemi yoktur. Ancak çocuğun bu masum iç dünyası bile, savaşın tüm acımasız etkilerine bir yetişkin kadar tanık olmasına engel olmaya yetmez. Eser, bu yönüyle yetişkin dünyasını gerçekçi olarak yansıtırken, umudun devamının herşeyi çözmeye yeteceğini vurgulamaktadır. Çünkü umut olduğu sürece hayat devam edecektir.

Yazar Pedro Mañas Romero'nun kaleminden, 2008 yılı *Premio Leer Es Vivir* ödülünün sahibi eser "Diğerleri (Gizli Örgüt)", konusunu başka bir gerçekten alır. Bu eserde ispanyolca "Diğerleri" anlamına gelen "Los O.T.R.O.S.", "Garip, Özgün ve Şaşırtıcı Tipler Derneğinin" baş harflerinden oluşan bir kısaltma olma özelliği taşıyor. ("Organización de Tipos Raros, Originales y Sorprendentes"). Bu eser konusunu, çocuk dünyasına uzak olduğu düşünülen yasadışı işler ve gizli örgütlerden alır. Los O.T.R.O.S., kendilerine özgü farklılıklarıyla diğerlerinden ayrılan çocukların kurdukları gizli bir örgüt, kendilerini farklı hissedenler için bir çeşit destek grubudur. Farklılığın getirdiği dışlanmalara, yapılan haksızlıklara ve küçük düşmelere karşı planlar yapmak üzere kurulmuş gizli bir örgüt.

Başkahraman Franz için o güne dek, hayatındaki herşey belki de gereğinden fazla normal olmuştu. Göz doktorunda ona konulan 'Ampliyopi' teşhisinden sonra herşey değişmişti. Bu değişikliklere alışmak o kadar da kolay değildi, gözüne takılan o ten rengi banta alışması hiç kolay olmayacaktı: « *Maç yapılacağında takım kurarken en sonuncu seçilmekten bıkmıştı. Merdivenlerden çıkarken basamakları tökezlemeden çıkamadığından hep arkada kalmaktan bıkmıştı. Arkadaşlarının ona yemekhanede yer ayırmamalarından bıkmıştı. Onunla konuşulurken gözündeki banta bakılmasından da bıkmıştı. İçine kapanık ve güvensiz biri olmuştu. Sanki kaybettiği bir şeyi aramışçasına kafası eğik yürüyordu. Sınıfta da başka hiçbir şeye ilgi göstermeksizin sadece tahtaya konsantr oluyordu.* » (Mañas, 2009:30)

Doktorun gözüne taktığı o ten rengi bant sayesinde Franz, Los O.T.R.O.S.'la tanışmıştı. Franz'ın diğerlerinden farklılaşması, sınıf arkadaşı İnek Jakob'un ilgisini çekmiş ve onu da kurmayı düşündükleri gizli örgütün ilk toplantısına davet etmeye karar vermişti. Gözlüklüler, tel takanlar, kırık dişleri olanlar, kepçe kulaklar ve sivilceliler, hepsi birarada toplanmışlardı. Şişmanlar, sıksıklar ve kötü giyiniler de biraradaydı. İlk toplantıda Jakob tüm topluluğa sesleniyordu:

« *Bütün bunlar beni son derece utandırıyor! Evet, utanç. Her gün tenefüste sizin gibi düzinelerce çocuğun bir köşede, sıkılmış ve diğerlerinden ayrı durdukları üzücü görüntüyle karşı karşıyayım. O iğrenç futbol ya da basketbol maçlarına seçilebilmek için yalvaran düzinelerce çocuk. Yemekhanede yalnız oturan ve diğerlerinin ekme kırıntıları saldırılarına maruz kalan düzinelerce çocuk. Ve ben kendi kendime soruyorum: Neden? » (Mañas,*

2009: 45) ve bu soruya verilecek yanıt kısa sürede gelecekti. Toplantılar yapıldı, sorunlar tartışıldı ve Gizli Örgüt üyeleri günden güne fazlaştı. Aslında herkesin, başkalarınca yadırganabilecek bir farklılığının olduğu anlaşıldı ve insanlar kısa sürede bu farklılıklardan tad alabilerek yaşamayı öğrendi. Sonunda farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıklara ve gruplaşmalara bir son verildi. « *Henüz örgüt çalışmalarının senin okuduğun okula ulaşip ulaşmadığını bilmiyorum. Hiç şüphesiz, kısa zaman içinde ulaşacaktır. Eğer sen de üye olarak kabul edilmek istersen senin de herkes kadar garip olduğunu kanıtlamak zorunda olduğunu unutma.* » (Mañas, 2009:102) Eserin, bitiş cümlesi, çocuklar ya da gençler kadar yetişkinler için de farklılıklar ile beraber yaşamak gerektiğini vurgular nitelikte. Günümüzde yetişkin dünyasında, genelde anlaşmazlık olarak görülen farklılıkları algılamakta çocuklardan ve gençlerden öğreneceklerimiz olduğu şüphesiz. Eserde görülen temel felsefe, bir toplum olarak yaşayabilmek adına, farklılıkların, hayatın bir gerçeği olduğunu kabul edip hoşgörü ile yaşayabilmek.

Pedro Mañas Romero'nun kaleminden çıkan bir diğer eser, "Tüyer Ürpertici Korku Fabrikası". Yazari, bu kez çağımızın sorunlarından çılgın tüketim kültürü üzerine düşündürüyor. Küresel ısınma, iklim değişikliği, ekolojik dengenin bozulması, biyolojik çeşitliliğin azalması ve insan yaşamını tehlikeye atan daha bir çok soruna sebep olan üretim-tüketim zinciri tüm dünyada hızla ve artarak devam ediyor.

Eserde, yasadışı yollarla üretilen korku gazı sayesinde, insanlar korkutulmuş ve alışveriş bağımlısı yapılmıştır ve huzurla yaşanan o şehirde hayat, alışveriş merkezi Odeiw'in açıldığı o gün, tümüyle değişmiştir. Başkahraman Viktor ve ailesi de o gün şehirde yaşayan pek çok insan gibi, büyük alışveriş merkezinin açılışına gitme kararı almıştı. Meydana vardıklarında etraf çok kalabalıktı. Herkes bağırıyor ve kendine daha iyi bir yer bulmak umuduyla birbirini ittiriyordu. Bu büyük olayı kimse kaçırmak istememişti. « *Ama Viktor hipnotize olmuş gibiydi. Meydanın ortasında, insanların arasında, Viktor'un hayatında gördüğü en ihtişamlı bina yükseliyordu. 'Alışveriş merkezi' dedikleri bu muydu?* » (Romero, 2009: 40) Şık, cam kubbeli, beş katlı lüks bir sarayı andıran binanın üzerinde reklam pankartları okunuyordu: « *'Daktilolarda %10 indirim.'*, *'İskoç etekler yarı fiyatına.'*, *'Elişi bölümündeki indirimleri kaçırmayın.'*, *'Bugün alın, yarın ödeyin.'* » (Romero, 2009:40) Kalabalık kızgın bir boğa gibi kapılara doğru yaklaşmış, sabırsızlıkla kapıların açılmasını bekliyordu: « *Hadi ama, saat 5 oldu! Açın kapıları! İçeri girmek istiyoruz! Bizim harcayacak paramız var!* » (Romero, 2009:41) diye haykırıyorlardı.

Alışveriş merkezinin açıldığı o gün sonrasında Viktor'un evinde hayat değişmişti. Anne ve babasını saran korku, onları, alışveriş dışında herşeyden korkar bir hale getirmişti. Tek amaçları, alışveriş yapmak olmuştu. Evin dışındaki hayat da pek farklı sayılmazdı. Korku, günden güne tüm şehri alev gibi sarıyordu. « *Viktor, balkondan,*

çantalarına sıkıca sarılmış, gözleri her daim tetikte, aceleyle yürüyen insanları seyrediyordu. Caddenin köşesinde durup sohbet eden kimse yoktu; kimse trafik ışığında beklerken saati sormuyordu; kimse, kimseyle tek kelime konuşmuyordu. Kaldırım taşlarına takılmadan, yola fazla yaklaşmadan, bir su birikintisinde pantolonunun paçalarını ıslatmadan ve bakışlarını başka birinin bakışlarıyla kesiştirmeden herkes bir an önce yürümeye bakıyordu. Herşeyden korkuyorlardı: Sıcaktan, soğuktan; güneşten, yağmurdan; çok geç kalmaktan, çok erken gitmekten; insanlar, üstlerinde çalışanların onlara bağırmasından ya da altlarında çalışanlara ne kadar bağırırlarsa bağırınsınlar söz geçirememekten korkuyorlardı. » (Romero, 2009:49)

Korku salgını beraberinde tüketim çılgınlığını getirmişti. Korkusuz Viktor, kız kardeşi Olinda ve evcil anakondaları Helga'nın dışında kalan herkesi saran korku onları, her geçen gün biraz daha büyüyen alışveriş merkezine doğru sürüklüyordu. « Korkuyu biraz olsun hafifletebilen tek şey ise sürekli ellerinin altında her türlü tersliğe karşı onları koruyabilecek eşyalar bulundurmakta: Soğuk için palto ve atkı, geç kalmamak için saat, baş ağrısı için ilaç, yağmur için şemsiye, lastik patlarsa diye yedek lastik ve bir yangın durumuna karşı yangın söndürücüler... Tabiki bütün bunlara sahip olmak için en güzel yer Büyük Alışveriş Merkezi Odeiw'di. Alışveriş merkezinin satışları iki hafta içerisinde yüzde kırk iki oranında artmıştı ve merkezin sık binasına yeni bir kat (Mutfak Aletleri) daha eklenmişti. » (Romero, 2009:50) Her bir alışveriş, yeni bir korkuyu uyandırıyor ve dolayısıyla her yeni korku, yeni bir alışveriş olarak son buluyordu. Örneğin uyuyakalmaktan korkan biri, bir çalar saat alıyor, sonrasında çalar saatin bozulma olasılığına karşı bir alet çantası alması, alet çantasının ayağına düşüp ayağını incitmesi riskine karşı tekrar alışveriş merkezine gidip alkol ve yara bantı alması gerekiyordu; alkol yanıcı olduğundan yangın tehlikesine karşı bir alarm, alarmı görüp evde değerli eşyalar olduğunu düşünebilecek hırsızlara karşı da bir tüfek gerekiyordu. Neyse ki Büyük Alışveriş Merkezi Odeiw'in herkes için düşündüğü harika promosyonları vardı, Minutex marka bir çalar saat alana Fulminia marka güçlü bir tüfek yanında bedavaydı.

“Tüylar Ürpertici Korku Fabrikası”nda, Viktor, kız kardeşi Olinda ve evcil anakondaları Helga sayesinde, şehirde yasadışı yollarla korku üreten fabrika ile ilgili gerçek çözülür. Hayat eski haline döner. Peki günümüzde gerçek dünyada, gerçek şehirlerde hayatı eski haline döndürebilecek birileri var mı? Mañas, bu eserde insanlığın kendini teslim ettiği bu büyük tüketim olgusunu sorguluyor. Günümüz toplumlarının yaşadığı bu tüketim yarışı, çocuk ve gençlik edebiyatında yerini alırken, korkularımızdan kurtulmamız ve gerçek değerleri unutmamamız gerekliliği eserde vurgulanıyor.

Yaşadığımız çağ ile özdeşleşen sorunlar, tüm gerçekliğiyle İspanyol Çocuk ve Gençlik Edebiyatını kuşatırken, yazarların ulaşmayı hedeflediği kitlenin, sadece çocuk ve gençlerle kısıtlı olmadığı düşüncesindeyiz. Bu eserleri bir yetişkin gözünden değerlendirmek yılların tam anlamıyla özümsetemedikleri üzerine düşündürüyor.

Zorluklara rağmen yaşama sevincini kaybetmemeyi, farklılıklarla, kişiler ya da toplumlar arasında sınırlar çizmemeyi ve önyargısız olabilmeyi hatırlamak adına bir yetişkin olarak da, zaman zaman Çocuk ve Gençlik Edebiyatına başvurabiliriz.

KAYNAKÇA

Calveiro, Marcos S., **El Cartero de Bagdad**, Zaragoza, Edelvives, 2009.
Romero, Pedro Mañas, **Los O.T.R.O.S. (Sociedad Secreta)**, La Coruña, Everest, 2009.
Romero, Pedro Mañas, **La Formidable Fábrica del Miedo**, Madrid, San Pablo, 2009.

Özet

Bugünü Sorgulayan Çağdaş İspanyol Çocuk ve Gençlik Edebiyatı

Günümüzde İspanyol Çocuk ve Gençlik Edebiyatı, farklı özellik ve beklentilere sahip olduğu bilinen bir kitleye hitap eden ve ayrı bir edebiyat dalı olarak kabul gören bir konumdadır. Bu edebiyat dalının birincil işlevi olarak bilinen eğitim kaygısı, yerini, temeli 60'lı yıllarda atılmaya başlanan yeni yaklaşımlara bırakır. Çocuk ve Gençlik Edebiyatında, İspanya'da 2000'li yıllarda görülen iki temel eğilimden biri, gerçekötesi; diğeri ise, gerçek kavramını konu alır. Gerçekötesini konu alan eserlerde hayalgücünde sınır tanımayan 'fantastik' kurgulara yer verilir ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle bilimkurgu ile yaratılan gelecek dünyalar konu alınır. Gerçek kavramını öne çıkaran eserlerde ise idealize edilen mutlu dünyalar, yerlerini zorlukları olan gerçek dünyalara bırakır. Hayatın zorlukları, savaşlar, hastalıklar ve çaresizlikler gibi konular önem kazanır ve eserlerde çelişkileriyle, zorluklarıyla, anlamsızlıklarıyla gerçek dünyayı anlatma arayışına girilir. "Çağdaş İspanyol Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Bugünü Sorguluyor" başlıklı bu çalışmada, çağdaş eserler arasından seçilen üç örnek eser ile dünya ve yaşamla ilgili gerçeklerin yansımada yakalanan şeffaflığa dikkat çekmek istedik. Günümüz eserlerinde gerçekleri yansıtan bir çok farklı kavramla karşılaşyoruz. Bu çalışmada çarpıcılığı ile öne çıkan üç eser incelendi. Bu eserlerden ilki, savaşı konu eden "Bağdat Postacısı" ("El Cartero de Bagdad") 1; ikincisi, farklılıklardan doğan fikir ayrılıklarına bir çözüm önerisi niteliğinde bir eser olan "Diğerleri (Gizli Örgüt)" ("Los O.T.R.O.S. (Sociedad Secreta)") 2; üçüncü ise günümüz toplumunda kendini tüketim kültürüne kurban etmiş insanları konu alan "Tüyler Ürpertici Korku Fabrikası" ("La Formidable Fábrica del Miedo") 3 oldu.

Anahtar Kelimeler: İspanya, Edebiyat, Çağdaş İspanyol Çocuk ve Gençlik Edebiyatı, Gerçekçilik.